

Видавництво „БОРОТЬБА“.

Написав В. ДЕДЕ.

„САЛДАТИКИ!“

Малюнок із селянських розрухів.

М. Полуботок.

ВІЙСЬКО І НАРОД.

№ 5—6.

Ціна 7 коп.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

Електропечатня т-ва «Дѣло», Фонтанка, 96.

1906.

Написав В. ДЕДЕ.

„САЛДАТИКИ!“

Малюнок із селянських розрухів.

Ранок, сірий, холодний, мартовський ранок. Хмари темним, густим димом нависли над селом і незграбними величезними клубками низько повзуть куди-сь далеко-далеко. Січє пронизуватий, тонкий дощик і сріблястим порохом покриває і хати, і землю, і жовтозелену травичку, що з'явилась з під снігу.

В кінці вигону села, на самій дорозі стоїть велика валка селян і чого-сь чекає. Худі, бліді лиця їх похмурі і злітно сердиті, очі дивлять ся куди-сь у поле за невеличкий лісок, де ховаєть ся шлях із села. А з села, то по одиноці, то купками, все підходять люди, — чоловіки, діти, баби, навіть старі діди. Підходячи, дивлять ся на лісок і похмуро питають:

— Нема ще?

Нема! Щоб їх і до віку не було.

Стоять більше мовчки, перекидуючись короткими словами, та іноді тихо заплаче яка баба. Але її зараз же зупиняють, сурово заспокоюючи:

— Каже-ж тобі дядько Явтух, що нічого не буде... Годі!...

— «Не буде»... А як стріляти муть? Он у Кавунівці...

— Ст!... Мовчи краще!... І без твого плачу тут... гірко... Стріляти муть, то й стріляти муть... Однак з голоду сдохла-б...

— Дітки-ж у мене...

— І дітки повитягувались би...

В вальці трохи розступаются і до баби підходить невеличкий, сухенький чоловік в рудій, рідкій свиті.

— Плаче?.. Боїть ся? — повертається він до всіх, ледве-ледве усміхаючись доброю, ясною усмішкою.

— Стріляти муть, каже... — відповідає хто-сь похмуро і не твердо.

— Хм... — не кидаючи усмішки, дивить ся чоловік на бабу твердо, ясним поглядом.

— У Кавунівці трьох убили — знов схлипує баба, дивлячись куди-сь у бік червоними, заплаканими очима і видно, як чисті сльози котять ся по глибоким зморшкам худого, негарного лиця і падають на подрану свиту.

— Не бійсь, Ярино, не стрляти муть — тихо й не усміхаючись уже, говорить Явтух і щось таке тверде, ненарушимо ніби світить ся на його маленькому гостренькому лиці, що не тільки бабі, а й усім стає яко-сь легше і, здається, що й справді не стріляти муть.

Балачки стихають, потім снов де-сь виривається гіркий, неупинний плач, повний муки і страху перед тими, кого тут чекають, які мають стріляти. І знов Явтух іде туди, знов чується його твердо-спокійний голос, і знов на який-сь час стихають і балачки; тільки чути, як де-сь на селі висе голодна собака, мов прорікаючи що-сь страшне, холодне—тяжке.

Але не плачі сі, ні сей понурий, мокрий ранок не можуть зігнати з Явтухового лиця того спокою і твердої віри, що світить ся в сих маленьких сіреньких очах, що мов співає вь сьому трохи разбитому голосі, що твердо дивить ся зо всеї трохи згорбленої постаті.

І всі вірять, хотять вірити йому. І ніхто вже не дивується тому, ніхто не питається, як то стало ся, що сей Явтух, якого мало навіть і примічали в селі, тепер мов староста, або старшина між ними.

А стало ся се якось зовсім несподівано. До вчорашнього дня жило собі село, як і перше: голодали, боліли, умирали; хиба що відзначало ся теперь тим, що стали ходити якісь чутки між селянами, ніби скрізь встають мужики на панів і одбирають собі їхню землю. Але тільки й того; говорити говорили, а щоб самим зробити, — чогось не робили, а як ходили до пана Партнера в економію на роботу за 10 к. у день, так і тепер поневірялись; їли в тиждень раз якесь варево із самої води та двох-трьох картоплинок чоловік на пять, ховали мертвих десятками на день та про себе з ненавистю лаяли і Партнера, і земського начальника, навіть самих себе.

Аж ось одного дня з'явили ся на селі мало не ко-ло кожної хати якісь бумажки, написані зеленим чернилом, що починали ся кожна словами «Боріте ся — поборете!» Стали селяни читати їх і хоча добре не розбирали усього, але зрозуміли, що то про їх там написано, про той голод, яким вони морять ся теперь, про панів, що обдирають мужиків, про царя, що гуляє та п'є за мужицькі гроші, про попів, що задурюють голови. Село мов прокинулось. З якоюсь дикою ненавистю і злістю закипіли балачки по хатах, з якимсь невідомим досі, гострим болем стали згадувались тепер всі муки і здирства Партнера. І хоч ходили тепер до сього Німця за тіж таки 10 к., але не було вже тої покірливости і боязкого підлизування, з яким уперед кожний випрохував у його роботи: суворо і похмуро робили вони на його, ніби чогось чекаючи.

Прочитав таку бумажку і Явтух. Прочитав раз, прочитав у друге і дуже замислив ся. Тихо він ходив по селу; перше мало хто чув коли від його якоїсь довгої розмови, а тепер ще більше затих, щось думаючи, твердо склавши тонкі свої губи і дивлячись куди-сь далеко ясними невеличкими очима. Так думав він що-сь днів зо три. Потім одного ранку пішов до старости, побалакав з ним, а на другий день соцкі вже заходили до кожної хати і скликали всіх до волости на сход.

— Чого то? — питали здивовані люди.

— Там узнаєте—знехотя кидали соцкі і йшли далі.

На другий день мало не все село зійшло ся перед волостю і, гулко розмовляючи, чекало старости і писаря. Староста, чорний, незграбний чоловіча вийшов, щось бовкнув до селян і зараз же одійшов у бік, уступаючи місце Явтухови, що стояв позаду і мов тільки й чекав сього: Явтух вийшов наперед, тихо підняв картуза до громади і знов щільно насунув його на своє рідке русяве волосся. Бліде, зморене голодом і тяжкою роботою лице його було гостро-спокійне і тверде; тільки невеличка гостренька борідка часами здригувалась та з грудей виходило довге задержане зітханне. Він голосно і дзвінко почав говорити. Спершу путав ся в словах, (хоча не соромив ся сього), запинався, але чим далі то більше й більше розходив ся і, мов одрубуючи кожне слово, бив ними по серцях громадян, що як зачаровані слухали його.

— Правду! правду тут написав хто-сь до нас у сих бумажках, — дзвенів його голос над похиленими головами.

— Обкрадають нас... Грабують... А ми робимо... мовчимо... Хто за нас заступається?... Царь? А де ж він?...

А чому ж він нічого не одказав нам, як ми просили, щоб нам земство видало з казни хліба?... Нсма? А деж ті гроші, що ми даємо що року?... Нас як собак скрізь женуть... «Іди, кажуть, мужик!» Мужик!... А хто робить, як не мужик! Та й мовчати?... Годі!... Он кавунівці пішли до свого пана, забрали хліб... І нам треба йти... Треба люде! Бо подохнемо все одно... І всім треба... Треба неправду вигнати... Скрізь тепер неправда... І ми неправду робимо... Не по правді й ми живемо! Сказано; «в поті лица їж хліб»... Хто так не робить, не по правді робить. А ми підсобляємо панам робити неправду... Ми робимо за них, а вони тільки їдять та п'ють за нас... Неправду й ми робимо... І скрізь так! Скрізь мужики роблять не правду сю... За се й терплять... За що, кажуть, Бог карає мужиків? Хіба ж вони, як ті пани, живуть не процюючи, не заробляють потом гірким шматок хліба? Мало того, По дурному заробляють, по дурному і мають. Неправду роблять, і неправду і мають. Коли не буде мужик робити на пана, не буде й неправди, гріха робити... А доки робитиме, доти й горюватиме... От так!... Треба вбити неправду, тоді й всім легко буде... Треба, щоб робили на сьвятій землі так, як повелено буде «в поті лица їж хліб.» Правду написано вь бумажках; те що... як там сказано... Що той має право на землю, хто робить на ній... О!... Ми робимо, наля й земля... Кавунівці догадали ся і беруть... І нам треба одібрати у пана землю... Треба неправду убити... Та й не у одного Пратнера... Не тільки у нашого пана, а у всіх... Бо що-ж нам з того, що ми заберем у сього, а неправда та житиме круг нас... Щоб нігде не було панів!... О!.. треба йти до всіх панів і у всіх одібрати... Най роблять у поті лица... З свого села,

треба йти у всі села... У Хвидорку, у Білі Берези, у... скрізь, скрізь... Тоді тільки не буде неправди... Тоді і сами гріха не матимемо! От що я хотів казати, люде!

Явтух замовк. Хвилину всі стояли мовчки, мов ще чекаючи, потім раптом заговорили всі разом, товплячи ся біля Явтуха, перегукуючи один одного, сварячись комусь кулаками, лаючись і подекуди навіть плачучи.

Довго гомоніли. А в вечері з'їхали ся біля Явтухової хати і тихо посунули по темній улиці довгою низкою повозок.

На передньому возі їхав Явтух з Миколою, високим, гарним порубком і пильно дивив ся вперед. Було темно і на горі в економії, і внизу у селі; тільки там і там жовтіли в білих стінах невеличкі віконця, та сунули небом чорні і грізні хмари.

Біля воріт уже чекала їх челядь, яку поставив Партнер, якимсь провідавши про сход.

— Хто їде? — гукнув хто-сь біля воріт, коли Явтух зупинив коней.

— Свої

— Хто свої?

— До пана

— По віщо?

— По той хліб, що нашими руками склав в своїх клунях. Одчиняй, Іване! — спокійно скінчив Явтух.

— Ваш хліб? Ваш хлѣб?! — раптом скажено вискочив з за воріт сам Партнер, що, не покладаючи ся на челядь, сам став берегти економію — Ах ти ж, злодію! Вон звідси (погана лайка)! Вон, щоб вашого і духу не було біля моїх воріт! Я вам покажу ваш хліб.

— Оступи ся, чоловіче добрий — спокійно затремтів Явтухів голос — бо переїду! Н-но!

Коні рушили.

— Іване!... Бий їх!... Не жалій... прокля... І не скин-чпв: які-сь руки тісно обхопили його ззаду, боляче зімняли всього і наче дитину однесли до покоїв.

— Ховайтеся у хату, та краще мовчить — ставляючи його біля ганку промовив тихо Іван і пішов за возами, що сунули важе до амбарів.

Партнера мов пришибло. Він справді сховався в покої і тихо сів на якийсь стілець, нічого не чуючи. Довго він так сидів, не слухаючи і одпопіддаючи якоюсь нісенітницею на слова і питання переляканої жінки і дітей, довго що-сь думав, потім встав, одягся у дорогу і вийшов у двір. Там було тихо і темно як у могилі, тільки біля амбарів вешталися люди і видно було при світлі засьвічених ліхтарів, як вони що-сь носили на плечах до своїх возів. Постоявши трохи, Партнер рушив до стайні, засідлав коня, сів и поти-хеньку виїхав. Поминувши віз він раптом повернувся і закричав на весь двір:

— Прощайте!.. Хутко побачимо ся.

— Хто то?—спершу не пізнав де хто з селян його голосу.

— Партнер!

— Ей ви! мурляки!.. Чуєте? Хутко побачимо ся, бо вранці салдатськими пулями будете ділити ся!..

— Проїзжай, проїзжай!—гукнув Іван.—Та Богови дякуй, що живий їдеш. Німець чортів!

— Прощайте! Побачимо ще! — ще раз долетів голос Партнера змішаний зі стуком копит і в дворі знов стало тихо.

Ділили до півночі. Потім так само тихо і поважно виїхали і кожний повертав до дому, промовляючи:

— Добра-ніч... Спасибі...

— Собі дякуй—одповідав за всіх Явтух і кожному додавав:

— Завтра ж не забувайте у Білі Берези., До пана Саминського...

— А як же!..

Весело запалили печі по хатах, весело радісно уперше за три-чотири місяці снідали селяне тою ніччю. Поснідали і поснули. Але не встигло ще на дворі добре посіріти, як до Явтуха прийшов Іван і, поздоровкавши ся, сурово промовив:

— Солдати йдуть.

— Хто? Які солдати?—не зрозумів зпершу Явтух, але зараз же догадав ся і тако-ж понуро додав:

— Звідки знаєш?

— Вернув ся німець. Жінка і паничі самі ріжуть курей... Обід готувлять охвицерови, що йде з солдатами з города... Стара Явдоха казала. Вранці й будуть.

— Скликай людей на вигон!

І от вони сходять ся тепер і чекають солдатів. Явтух ходить від купки до купки, од чоловіка до чоловіка і підбадьорює.

— Та не стріляти муть же вони! — аж скрикував він, трохе нетерпляче, коли хто не вірив, або сумно хитав головою.—Не можуть вони стріляти! За віщо ж? За правду? Та й хто ж стрілятиме? Наші ж, тіж таки мужики... Подумайте ж самі..

— А в Кавунівці убили ж трьох?

— Ст! Ви з тою Кавунівкою! Убили, бо... не знали?

— Як то не знали? Адже-ж бачили кого стріляли?

— Бачили! Та тільки й того, що бачили! ніхто їм не розказав нічого, не довів, чого і як забрали хліб... То і мусіли стріляти. Хіба солдат—той знає? Хіба він бачить, що не по правді стріляє? Розв'язати треба...

Треба сказати, на кого вони руку підіймають... На своїх же? На батьків, на братів... Бога ж побійтесь, як же вони стрілятимуть? Нізащо не стрілятимуть!

— Дядьку Явтуше! — раптом вмішуєть ся до балачки Микола—А як тее... як стрілятимуть, то що, тікати, чи битися з ними?

— Хм... Як стрілятимуть... Не можуть вони стріляти! Це ж, як Божий день... Хіба ж ми злодії, чи розбишаки які?

— Я буду бити ся! Все одно! — постановляє Микола сурово. Балачка перериваєть і всі ще пильніше починають дивити ся на смужку ліса.

— Ідуть!—раптом зразу вириваєть ся шопотом у богатюх і наче хвиля розкочуєть ся по вальці і ніби пронизує всіх холодним щемліннем десь далеко у серці. Розмови зтихають і всі напружено дивлять ся на що-сь сіре і розге, що повзе зза лісу по чорному з ораному полю. Бліді лица поблідли ще більше, засьвітили ся мукою; груди важко, глибоко зітхають; мов на всіх навалила ся якась непосильна вага.

А сіре повзло та повзло, мов велика гадюка, то скручуючи ся по дорозі, то розтягуючи ся у довгу, рівну низку.

— З ружжями!—тихо промовив хто-сь. Всі заворушили ся; десь захлипала яка-сь жінка, захищала дитина, але їх зразу спинили і всі знов наче покач'яніли, очей не зводячи з гадюки, над якою справді можна вже було розгледіти рівну гостру щотину з рушниць.

— А—о—о!—закочувалась щездалека яка-сь команда офіцера, що їхав поруч з гадюкою на коні, то випережаючи її, то знов зупиняючи ся і озпраючи всіх.

Селяне знов заворушили ся, зачувши різкий той крик, ще більше зблідли. Позаду хто-сь молив ся,

хто-сь знов тихо захлипає, але їх уже не спиняли. Всі не спускали очей з сірої гадюки, що вже перевертала ся помалу у рівний, живий сірий тин людей. Сей тин, ішов рівно, прямо, гулко ступаючи сотнею ніг по калюжам і, здавало ся, нічого не бачив і не чув перед собою крім свого офіцера.

Ось ближче і ближче... Ось можна уже розглядіти скільки їх, можна вже бачити, що то не вороний, а буланій кінь під офіцером, навіть видно, як повертає сей офіцер голову до тину і щось говорить до його. Ще ближче... Зовсім близько. Видно червоні, заляпані грязюкою лица, видно жовте, без'усе, прищовате обличчя білявенького офіцера в сивій шинелі, чути дружне шльопанне ніг по грязюці.

— Пол-рота-а стой!—вмить хрипло вириваєть ся з горла офіцера.

Тин як прикіпає; тільки щотина, майнувши ще раз над головами, ховаєть ся між сірими шинелями. Офіцерик кинув око на мовчазну валку селян і скочивши з коня, тикнув повід якомусь салдатику, що зараз же підбіг до його.

— Оправіть ся!—буркнув офіцер до салдат. Ті зразу заворушили ся, засякали носами, закашляли, загомоніли, не спускаючи пильного погляду з нерівної, ріжнокольорової похияної валки селян.

— Ну!—повертачи ся до сих промовив з висока офіцерик—Ви чого тут собрались?—Селяни мовчать.—Ну?—піднімаючи голоса гукнув офіцір.—Я кого спрашиваю? чого здесь собрались? Ограбілі, а тепер просіть вишли?

— Ми нікого не грабили—глухо, але спокійно одізвав ся хтось із валки.

— Что?... Кто там говорит, выйди вперьод!

Із валки поважно виступив Явтух і став попереду ступнів на п'ять не доходячи до салдатів.

— Что говорішь?

— Я кажу, що ми нікого не грабували.. Ми не злодії, не грабителі.

— Вот ка-ак! — злістно — насмішкувато протягнув офіцер—Так чого же ви вишли сюда?—

— Ми вийшли, щоб спитати вас, чого ви ідете у наше село...

— Что-о?... Ах, ти ж морда хохдацкая!... Посмотріте на него! Да ти знаеш, морда ти етакая, что я тебя за етот твой вопрос до смерті засеку!... Маррш в деревню і чтоб я ні одной вашей рожі не відел пока не позову!..

— Ми собі підем—спокійно знов почав Явтух—от ви скажіть, чого ви йдете до нас... Ми...

— Малчать!—вмить скажено заверешав офіцерик.— Маррш в деревню!... Пол-рота! Смірно! Салдати витягнули ся. Селяне заворушили ся.—В деревню, мерзавци! Я вам покажу, чого ми прішли...

— Ми не підемо в деревню! — глухо промовив Явтух, не ворущучи ся.—Нема вам чого нам показувати... Нема за що нам показувати... Салдатики!..—вмить підняв він голос і ступив трохи вперед—Невже ж ви піднімете на нас руку? Невже-ж...

— Малчать!! — несамовито-люто перебив його офіцерик, почервонівши, як жар — Полрота! Смірно! Пра-зойдісь... тебе говорю!...

— Салдатики!.. Не слухайте його!...—ще голосніше задзвенів Явтухів голос. — Послухайте мене!.. Послухайте нас! Ви ж не знаєте, за що ви нас стрілять хочете... За правду!.. За сьвяту правду! Ми-ж не грабили...

— Рразойдісь, говорю!—перелякано і злістно закричав офіцер, бачучи, як салдати почали ворухити ся і передивляти ся між собою, пильно слухаючи Явтуха.

— Прота! Слушай!.. Разойдісь, говорю, іначе я вас перестреляю, как собак!

— Не слухайте, любі, не слухайте!—хапаючись і протягуючи вперед руки, мов бажаючи спинити їх, закричав і Явтух, а всі селяне мов і собі вкладаючи всю душу в його слова напружено, жадно слухали і навіть потроху посовували ся за ним. — Ми не грабили!.. Ми-ж з голоду вмірали!.. Ми-ж самі заробили той хліб, що забрали!.. Послухайте!.. Хіба ж ви забули? У вас же є батьки, матері!.. Ми-ж ваші батьки, ви ж такі, як і ми!..

Салдати почали ще більше ворухити ся і стурбовано передивляти ся між собою і щось навіть шепочучи. Офіцерик з червоного зразу зробив ся білий як крейда і для чогось став витягати дріжачими руками шаблю, яка як на те не виймала ся чого-сь.

— Не слухайте ж, не слухайте його! — тим часом аж розкочував ся повний муки, надії і страху Явтухів голос—киньте ружжя! Ми-ж не бажаємо вам зла. Ви-ж не можете зробити такий страшний гріх!..

—Рразойдісь!—вихопивши нарешті шаблю і виставивши її наперед закричав офіцір.—Последній раз говорю: рразойдісь!.. Стрелять буду!

— Не стріляйте, не стріляйте. Не слухайте його!

— Прота! Слушай!

— Не слухайте, не слухайте!.. Салдати зачувши команду зразу зтихли і настрочили ся.

— Салдатики!..—викрикнув Явтух з таким бодем, з таким одчаем, що в вальці мов прокинули ся всі, а салдати аж здрігнули ся разом і похмуро глянули

на офіцера. Серед селян зразу підняв ся плач, крики, стогнання. Офіцер ще більше зблід, і навіть на хвилину зупинив ся, боячись командувати, але зараз же схопив ся і диким якимсь голосом закричав:

— Слуша—ай! Прямо по мішеням... Пальба-а ротою!!

Салдати як машини разом підкинули рушниці і виставили їх проти селян. В вальці аж ахнуло і де хто навіть кинув ся назад, але більшість твердо стояла і ненавистно, злістно дивила ся прямо перед себе, навіть не ворухучись...

— Стійте, стійте!—ж—хитнув ся Явтух—Вислухайте тільки! Вислухайте!.. Тоді ви і самі не стрілятимете! Вислухайте, рідні... Пустіть ружжя!.. Тільки ж вислухай... Тоді хоч і стріляйте... Ви ж нічого не знаєте... Він не хоче, щоб я вам сказав, він боїть ся... Бачте він боїть ся...

Між салдатиками наче пройшло що-сь, рушниці почали несміло хилити ся, хтось важко з них зітхнув, а з задніх рядів навіть почуло ся: — Треба вислухати! Хай говорять!

Офіцера мов опарило. Він весь аж дріжучи повернув ся до роти і хриплим переляканим голосом закричав:

— Молчать!! Застрелю! Смірно!..

Але салдатики вже почали ворухити ся, хоча передні ряди і закам'яніли.

— Бачите, бачите, як він боїть ся, щоб ви не слухали! Слухайте братя, слухайте!..

— Полррота! Слуш-ай!—заверещав несамовито офіцір. І не пам'ятаючи себе, скомандував:

— Плі!!

Але з заднього ряду зараз же хтось разом з ним крикнув:

— Не стріляй, братця!

Червоні обличчя салдатів пожовтіли, рушниці задріжали у руках, але ніхто не вистрілив, тільки з заду почуло ся:

= Хай уперед мужик скаже!

Офецерик мов збожеволів. Він з скаженим хрипом, бризкаючи піною, що виступила у кутках його уст, кинув ся до якогось салдатика, що-сь захрипів до його, зашарпав за рушницю, потім круто повернув ся озирнувся, як застуканий звір, і, підскачивши до Явтуха, зо всього розмаху рубнув його шаблею. Знов у вальці ухнуло і розкотило ся страшним словом: «Явтуха зарубав!!» Але не вспів офіцір озирнутись, як з валки з підійнятою ломакою, з блискучими очима вискочив Микола, і що-сь не то що говорячи, а беззвязно ревучи, з свистом опустив її на голову офіцерови. Зачув ся тріск, мов щось розбило ся і офіцер, захитавшись упав на мокру дорогу.

Коли селяне і салдати збігли ся до Явтуха и офіцера, обидва вже були мертві

* * *

Явтух правду сказав: салдати не стріляли. Мирно і сумно побалакавши з селянами, вони тихо рушили назад, несучи за собою тіло убитого начальника. А в другий бік вертали ся селяне з другим мертвим начальником—Явтухом.

М. Полуботок.

Військо і Народ.

Кожного року в осени сотні і тисячі молодих і сильних людей відриваються від рідного краю, від хазяйства, від сім'ї, від милих, рідних і близьких своїх. То правительство бере з народу податок людсьми, то беруть рекрутів у москалі. Рік за роком відбувається некруччина. А чи багато хто із цих рекрутів, із їхніх рідних і близьких, із всього населення держави заду мувався надъ тим, що дає народові військо, скільки грошей народніх, потом і кровью здобутих грошей витрачається на це військо.

Коли поглянути на весь сьвіт широкий, так скрізь можна запримітити, що кожна держава все більше і більше витрачає народніх грошей на військо.

Військо, що раз по з раз незвичайно швидко виростає числом, треба содержувати. Кріпості стоять дуже дорого. Броненосці, миноносці теж. Що дня кожна держава, аби мати кращу зброю, кращі кріпості, кращі мінононосці ніж у других, вигадує все нове і нове. Старе викидається як нездатне ні нащо, а все більше і більше витрачається на нову зброю, нові рушницї, пушки, кораблі, кріпості.

От хоч би взяти Росію.

Росія має 900 тисяч війська в мирне время, а коли настає війна, тоді армія її доходить до чотирьох мільйонів. Російська армія найбільша в сьвіті, хоч Росія і найбіднійша з поміж великих держав. Витрачає російське правительство страшно багато грошей

на неї. В 1906 році на сухопутне військо було призначено 375 мільйонів карбованців; на флот, від якого японці залишили самі трісочки, 104 мільйона; разом на все військо 479 мільйонів карбованців. Та й це ще не все. В цьому році доведеться платити процентів на всі державні борги (долги) біля 400 мільйонів, а з цих боргів, як висчитано тямущими людьми, три чверти випадає на позики для війська. Виходить, що ще мільйонів триста прийдеться процентами витратити на військо. А всього на військо в Росії йде щось біля 900 мільйонів. А тим часом на освіту народно витрачається разів у 20 менше.

Виходить, що коли розкласти рівно на багатих і бідних, на кожну людину, малу, чи велику прийдеться карбованців 6 або 7 а на сім'ю з 5 душ вийде карбованців 30 або 35. Звісно, на багатих вийде менше, бо правительством на їхньому боці і вони платять дурницю. Тому на бідних вийде значно більше, карбованців 40 а може й 45 на сім'ю.

А ось погляньте, скільки витрачають в інших державах! Що року Франція витрачає б ля 75 мільйонів карбованців, Германія біля 400 мільйонів, Англія біля 340 мільйонів, Італія біля 190 мільйонів, Бельгія біля 23, Швеція біля 11 мільйонів.

Скільки людей одривається од роботи, людей найздоровіших і найсильніших, що могли б так багато зробити всякого добра на фабриках та зерна на полі.

Де далі все більша частина здобутого народною працею витрачається на військо.

На віщо воно? Аджеж всі і всюди кажуть не убий. Чому же москалів готують на те, аби вбивати людей. Чому, коли москалеві сказати, щоб він не вбивав, так за це правительством тяжко карає?

Постійне військо потрібно панам, фабрикантам та капіталістам, щоб неволити чужі народи!

Звісний німецький генерал Мольтке сказав, що «військо божеська установа». Чи справді вона богові потрібна, чи може кому иньшому? Для того, щоб зрозуміти це погляньмо, який лад тепер серед людей та хто панує тепер в державі.

Всі люде поділились тепер на багатих, котрі мають землю, фабрики, заводи, гроші та котрі, купуючи робочу силу бідних, наживають великі багатства чужою працею, та на бідних, що не мають нічого, крім своїх рук та голови, та мусять, аби не вмерти з голоду, продавати свою робочу силу. Перших звуть *капіталістами*, а других—*пролетаріями* (або по нашому голотою).

Всім на фабриках, заводах і скрізь в державі верховодять тепер капіталісти. Тому наши порядки, або лад громадський, зветься капіталістичним.

Капіталістам, котрі виробляють ці товари на продаж, важно, аби як можна більше получати *барини*. А для цього треба продати як можна більше товарів. А для цього потрібні покупці, або як кажуть, *ринок*. Кожен капіталіст хоче перетягти покупців на свій бік і виробляє для того товари все дешевше. А товари стають тим дешевші, чим більше їх виробляється на великій фабриці. Отож, не знаючи скільки товарів потрібно для всіх людей скажемо Росії, всі капіталісти

разом виробляють стільки товарів, що народ, обдерті селяне та робітники, не можуть усього закупити. Виходить, що нема кому продати товарів, і тому замість баришу капіталіст має самі убитки. Що робити? І от капіталісти кожної держави неситим оком позирають на чужі країни, щоб завоювати їх собі та там продавати свої товари, повигонивши звідти купців та фабрикантів иньшої держави.

Звідси бувають сварки між державами і війни. Всі знають, що війна Японії з Росією скоїлася із-за Кореї. Японські капіталісти хотіли собі її загарбати, а російські собі. От і сталася війна. А при чім тут народ японській та російській, голодний та холодний обдертий та темний? І мусіли робітники та селяне російські по наказу капіталістів битися з робітниками та селянами японськими.

Виходить, постійне військо потрібне капіталістам аби завойовувати нові землі (ринки) та захищатися від нападу капіталістів иньших держав. Оце отечество, або як це тепер видно усім, інтереси капіталістів що, нічого не роблячи, висмоктують сили народні та багатіють, мусять робітники своїми грішми та своїми грудьми захищати.

Як так? Скаже читач. Аджеж і багаті відбувають воїнську повинність, йдуть на війну; це ви неправду пишете. А чи не знає хто з вас, як багаті відкупаються від воєнної служби, як вони відкупаються, як що треба йти на війну? От у Бельгії сам король, вкупі з капіталістами, видав закон, що кожен має право наняти за 600 карбованців когось замість себе у військо. Звісно в иньших краях і у нас теж саме робиться тільки тишком-нишком. А крім того погляньте, чи багато служить багатих у військо?

Із робітників та селян—ось із кого складається військо!

Ну добре, скаже читач. А от ви кажете, що військо на те, аби завойовувати нові ринки для товарів. На віщож тоді має військо Бельгія? Вона ж держава *нейтральна*, себ-то не воює ні з ким і ніколи, замирилась назавше?

Всім москалям кажуть, що військо потрібно ще на те, аби боронити країну від внутрішнього ворога. Погляньмо ж тепер, хто такий той *внутрішній ворог*, проти которого держать стільки війська.

Внутрішній ворог, або як робітників та селян держати в неволі!

Вище сказано було, що люде все більше розділяються на багатих, або капіталістів та бідних, або пролетаріїв. Одні купують робочу силу, щоб багатіти, а другі продають її, аби не вмерати з голоду. Одні хочать дешевше купити, а другі хочать дорогше продати. Виходить, що інтереси капіталістів ворожі інтересам робітників. Тому ніколи немає між капіталістами і пролетарями миру. Завше йде завзята боротьба між ними. Чи на фабриці чи в економії чи в державі йде цевпинний бій робітників з капіталістами за права робочого люду. Тай справді, де, хто бачив коли, щоб пан та хотів добра наймитові? Чи горе велике капіталістові, що робітник живе у злиднях, що діти робітничі мруть, як мухи! Капіталістові найперше діло мати найбільший бариш, а бариш тим більший, чим менше він платить робітникові. Ясно, що рано чи пізно а почнеться боротьба робітнича із здирством. Для того ж, щоб примусити робітників до покірливости, капіталістам потрібна сила, котраб нагонила на робітників села і города страх та покірливість. Такою силою і є військо. Військо заставляє робітників села і города, коли вони захотять страйком (забастовкою) добитися кращої платні, коротшого дня, знову ставати на роботу. Військо примушує ро-

бітників зоставатися в неволі, коли вони захотять заправляти ділами в державі, коли вони добиваються повної волі в державі, та рівности всіх людей. Капіталістичний лад теперішній, зоснований на силі, силою тільки і держиться. Кожен день десть у світі льється кров селян та робітників! Кожен день в самій тільки Росії військо люто мордує їх за їхні наміри добитися кращої долі, кращих порядків та повної волі і рівности всіх людей. Кожен день лягає сила людей в сій завзятій і славній боротьбі! І так скрізь.

Внутрішній ворог то робочій люд, що зрозумів своє становище (положеніє) і розпочав боротьбу з капіталістами за повну волю і рівність всіх людей, за соціалістичний лад, де не буде ні пана, ні робітника, де всі фабрики і вся земля будуть належати всім людям.

От хто внутрішній ворог!

А хто веде боротьбу з ним? Капіталісти!

Хто допомагає їм вести цю боротьбу? Військо!

А що ж таке військо?

Військо то частина робочого люду, робітників та селян, що із зброєю в руках боронить інтереси своїх ворогів капіталістів.

Виходить, що одна частина робочого люду допомагає капіталістам невольнити та гнітити другу частину!

Виходить, робітник москаль вбиває робітника-пролетаря.

Військо—то узброєні (вооруженные) бідняки, що б'ються з бідняками неузброєними (невооруженные).

Згадаємо слова німецького імператора Вільгельма, котрий так казав в 1892 році некрутам:

«ви стали тепер моїми салдатами, ви мої душею і тілом... я накажу вам стріляти в ваших рідних, в ва-

ших братів, навіть в ваших батьків, матінок; але тоді ви повинні будете коритися моїм наказам не вагаючися (не колеблясь)».

Ці слова повинен запам'ятати кожен робітник і селянин щоб зрозуміти, для чого тепер мається військо.

Що ж робити, запитаєте Ви, з цім лихом, з постійним військом?

Народне ополчення (міліція) або не треба постійного війська!

Ясно, що робітники і селяне і їхні партії—соціально-демократичні робітничі партії ведуть по всіх країнах найзавзятішу боротьбу проти постійного війська.

Вони кажуть, що постійне військо гнітить народ робочий, загорожує йому шлях до кращої долі, затулює від нього світ ясного сонця соціалістичного ладу.

Вони кажуть, що за поміччю постійного війська капіталісти неволять чужі народи; вони кажуть, що на землі так багато темного, голодного і вбогого люду, котрого треба і можна просвітити, нагодувати і зогріти на ті величезні гроши, що йдуть на постійне військо, або коротше кажучи на душогубство.

Для того ж, щоб боронити рідний край від нападів неситих капіталістів чужого краю, треба зробити так, щоб кожен дорослий чоловік вмів орудувати зброєю (оружієм); треба щоб замість постійного війська було *всенародне вооруженіє*, щоб була заведена *народня міліція* (ополчення).

Народня міліція не одриває людей від роботи.

Народня міліція не вимагає такої сили грошей, як постійне військо; народня міліція, котра заводиться лише на те, щоб *боронити* рідний край від нападів чужинців, не направить своїх рушниць та гармат проти своїх братів батьків та товаришів робітників та селян. Вона не піде по наказу імператорів на душогубство. На-

родня міліція-то приятель народньої волі, а постійне військо-народній ворог.

Народня міліція може бути лише при політичній волі. Бронити рідний край найкраще може той, хто його любить. А любити його можна лише тоді, коли добре в ньому живеться. А звісно, в неволі жити не солодко. Така міліція заведена в вільній країні—в Швейцарії.

Ну а що ж робити поки міліції не заведено?

Звісно, не тікати від військової служби, бо тоді без кращих свідомих людей військо було б найстрашнішим ворогом народнім. Треба сіяти оці думки поміж тими, що йтимуть у військо, треба вияснити рекрутам, що вони тіж самі робітники—і не мають ніякого права і інтересу неволити своїх товаришів. Треба давати їм читати книжки та газети, котрі розказують про це. Коли робити це так настане час, тоді військо не піде проти народу, проти робітників. Так роблять соціалісти по всіх країнах.

Треба крім цього вибрати таких виборних в парламент, которі б стояли за знищення постійного війська за заведення міліції; *треба вибрати соціалдемократів*: тільки вони одні самі завзяті ворогі постійного війська, бо соціалдемократи—це тіж самі робітники та селяне—тільки свідомі.

В перших числах мая сього року
почне виходити в Петербурзі українська тиж-
нева часопись

„Голос Робітника“.

«Голос Робітника» має своїм завданням служити інтересам ра-
бочого класса села і города.

Передплата в Росії — на рік: 3 карб.; півроку — 1 карб.
80 к.; на місяць—35 коп. Окремі числа по 10 коп.

Адреса: С.-Петербургъ, Екатерининській каналъ, д. 52, кв. 60.

Редактор-видавець П. Понятенко.

Редакція «Голоса Робітника» прохає всіх, хто спивчує ро-
ботничій справі, надсилати дописи і звістки, допомогати грішми
і взагалі ширити газету поміж рабочим людом, яє сільським
ток і городским.

В Петербурзі виходе що місяця

журналь літературно - науково - політичний

„ВІЛЬНА УКРАЇНА“

орган українського пролетаріята.

Передплата: на рік 3 карб., 1/2 року—1 карб. 80 к., окрема книжка 30 коп.

Адрес: С.-Петербургъ, Невскій пр. 139, кв. 60.

Видавництво „БОРОТЬБА“.

Досі видано:

1. Новий закон. 2 к.
2. Дінштейн. Хто є чого живе? 5 »
3. Ф. Д. Всенародня Установча Рада 8 »
4. Військо і народ. 2 »
5. 8 годин праці! 2 »

Готуються до друку:

Бране. Геть соціалдемократів!

Его-ж. Державний лад у Франції.

Каутскій. Наш погляд на патріотизм і війну.

Н. Марк і Фр. Енгельс. Комуністичний маніфест.

Ф. Лассаль. Програма робітників.

Видання «Боротьба» можна замовляти в книгарні В. Кранікфельда, Петербургъ, Англійській, 40. На конверті треба надписувати для вид. «Боротьба».